

Η ΘΑΣΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΠΤΙΚΗ ΓΩΝΙΑ ΤΩΝ ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΓΑΛΛΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ (XV-XIX ΑΙ.)

Αγκόπ Γκαραμπεντιάν - Ρουμιάνα Κομσάλοβα

Κατά τον 15ο μέχρι και τον 19ο αιώνα οι Βαλκανικοί λαοί γίνονται μέρος της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και υφίστανται κρίσιμες αλλαγές στον πολιτικό, κοινωνικό, οικονομικό και εθνικοθρησκευτικό τομέα. Οι αλλαγές αυτές παρουσιάζονται σε διάφορες πηγές. Ειδικότερο ενδιαφέρον προκαλούν τα περιηγητικά σημειώματα που ανήκουν στη γραφίδα των ξένων, οι οποίοι καταγράφουν τις παρατηρήσεις και τις εντυπώσεις τους από τα Βαλκάνια.

Μία ομάδα αυτών των πηγών είναι των Γάλλων, που έχουν μεγάλη σημασία, επειδή η Γαλλία έχει συνεχείς σχέσεις με την Οθωμανική αυτοκρατορία και έπαιζε σημαντικό ρόλο στη ζωή της.

Γενικά για την περίοδο από το τέλος του 14ου αιώνα μέχρι το 1838 από τα Βαλκάνια πέρασαν 63 Γάλλοι, από τους οποίους μόνο τέσσερις άφησαν τα συμπεράσματά τους από την Θάσο.

Στον 16ο αιώνα η Οσμανική κυριαρχία στα Βαλκάνια δυναμώνει και εξαπλώνεται, πράγμα που οδηγεί τους Γάλλους κυβερνήτες να αναζητήσουν στο πρόσωπο της Οσμανικής αυτοκρατορίας έναν ισχυρό και έμπιστο σύμμαχο εναντίον της Άγιας Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας των Αψβούργων. Παρά τις αντιδράσεις της χριστιανικής Ευρώπης ο Φρανσουά ο Α΄ συνάπτει διπλωματικές σχέσεις με την Κωνσταντινούπολη και ενισχύει την Γαλλική επιρροή με την υπογραφή των πρώτων διομολογήσεων στα 1535. Μέρος απ' αυτή την πολιτική είναι και η αποστολή στο Σουλτάνο με επικεφαλής τον Γάλλο πρέσβη στην Κωνσταντινούπολη Daramon. Στην αποστολή παίρνει μέρος και ο Πιέρ Μπελόν, ο οποίος ήταν φημισμένος επιστήμονας και γιατρός, ένας από τους δημιουργούς της συγκριτικής ανατομίας στη Γαλλία. Στις αρχές του 1547 ο Μπελόν έρχεται στην Κωνσταντινούπολη και από εκεί πηγαίνει με πλοίο στην Κρήτη, στη Λήμνο, στη Θάσο, στο Άγιον Όρος και στη Θεσσαλονίκη. Από εκεί γυρίζει πίσω οδικώς μέσω Καβάλας και Σηλυβρίας στην

Κωνσταντινούπολη¹.

Οι ταξιδιωτικές εντυπώσεις του τυπώθηκαν στα 1553 σε τρία μέρη: Το πρώτο είναι για τα Βαλκάνια, το δεύτερο για την Αίγυπτο και τη Συρία και το τρίτο παρουσιάζει τη θρησκεία και τον τρόπο ζωής των Τούρκων, καθώς και την εσωτερική οργάνωση της αυτοκρατορίας. Ο συγγραφέας είναι προπάντων ουμανιστής, που γνωρίζει καλά την αρχαία ιστορία και φιλολογία των Ρωμαίων και των Ελλήνων.

Είναι φανερό ότι ο Μπελόν είχε οδηγίες για να αποτυπώσει τη στρατιωτική δύναμη των Οθωμανών και να υπολογίσει τις οικονομικές δυνατότητές τους. Διότι με μεγάλο ενδιαφέρον και έμφαση αναφέρεται σε χρυσωρυχεία και νομισματοκοπεία².

Οι αρχές του 19ου αιώνα παρουσιάζουν νέες προοπτικές στη Γαλλική πολιτική έναντι της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Αυξάνεται το γαλλικό ενδιαφέρον για τους Βαλκάνιους. Στις πρώτες τέσσερις δεκαετίες 20 Γάλλοι διατυπώνουν τις παρατηρήσεις τους από την περιοχή των Βαλκανίων. Οι τρεις δίνουν πληροφορίες για την Θάσο³. Αυτοί είναι: Πρώτον ο λεγόμενος «Ανώνυμος περιηγητής» από το 1807, δεύτερον οι λεγόμενοι «οδηγοί Richar», που είναι περισσότεροι από 25 τόμοι και τρίτον οι εργασίες του Dr Ami Bué. Στα 1836 ο Bué συγκροτεί μία επιστημονική αποστολή, στην οποία παίρνουν μέρος διάφοροι ειδικοί και κάνει τρεις περιηγήσεις στα Βαλκάνια στα 1836, 1837 και 1838⁴.

Οι εντυπώσεις του Bué παρουσιάζονται σε τέσσερις τόμους με τίτλο «Ευρωπαϊκή Τουρκία» και σε δύο τόμους με τίτλο «Συλλογή από δρομολόγια» με γεωγραφικούς και εθνολογικούς χάρτες.

Για την αντικειμενικότητα των στοιχείων που παρουσιάζονται στις παραπάνω εργασίες έχουν σημασία: πρώτον ο συγγραφέας και το μορφωτικό επίπεδό του, η κοινωνική κατάστασή του και το επάγγελμά του, δεύτερον τα αίτια της επίσκεψής του στην Οθωμανική αυτοκρατορία και το χρονικό διάστημα της παραμονής του.

Δεν είναι πιο μικρή η σημασία που έχει η δική του ψυχική και πνευματική συμμετοχή στα περιγραφόμενα. Αν δηλαδή βλέπει τελείως ψυχρά ή με κάποια συμπάθεια τους υπόδουλους λαούς. Χαρακτηριστικό για τα γαλλικά περιηγητικά κείμενα όπως για τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά είναι το γεγονός ότι οι συγγραφείς είναι χριστιανοί και τρέφουν συμπάθεια προς τους ντόπιους χριστιανικούς λαούς με τους οποίους συμπάσχουν, διότι τους θεωρούν υποτελείς ενός αλλόδοξου καταπιεστικού καθεστώτος.

Παρόλο που φέρουν τη σφραγίδα της εποχής που γράφηκαν, τα παραπάνω γαλ-

1. Чужди пътеписи за Балканите. Френски пътеписи за Балканите XV-XVIII век. 1975, 79.

2. Наблюдения на множество редки и забележителни неща, видени в Гърция, Азия, Юдея, Египет, Арабия и други чужди страни от Пиер Белон дю Ман., превод и коментар В. Николаев. С. 1953, 103.

3. Чужди пътеписи за Балканите..., Т.1., 39 -54; 167-215; 235-294.

4. ΠΑΛΙ ΕΚΕΙ, 235.

λικά περιηγητικά κείμενα παρέχουν πλήθος πληροφοριών για: πρώτον το παρελθόν της Θάσου, δεύτερον για τη σύγχρονη κατάστασή της, τρίτον για τις ασχολίες των κατοίκων και την οικονομική και κοινωνική κατάστασή τους, τη θρησκεία και την εθνοδημογραφική κατάσταση.

Ως θαυμαστές του αρχαίου πολιτισμού και της ιστορίας, οι περισσότεροι από τους περιηγητές αποδίδουν ιδιαίτερη σημασία στο ιστορικό παρελθόν του νησιού.

Ο Π. Μπελόν σημειώνει ότι ακόμη από την αρχαιότητα η Θάσος ήταν φημισμένη με το λευκό μάρμαρό της που εξορυσσόταν από τα βουνά του νησιού και αποτελούσε ειδική πολυτέλεια για τους Ρωμαίους⁵.

Γι' αυτό το πολύ φημισμένο παγκόσμιο μάρμαρο ο Μπελόν γράφει, όταν στην πεδιάδα των Φιλίππων ανακαλύπτει ο ίδιος μαρμάρινες σαρκοφάγους. Ο Μπελόν μελετώντας τον Ηρόδοτο τονίζει τη σημασία του χρυσωρυχείου και του αργυρωρυχείου που υπήρχαν στη Θάσο. Δίνει και πληροφορίες από τον Θουκυδίδη, ο οποίος έγραφε ότι ο ίδιος ήταν υπεύθυνος των χρυσωρυχείων και αργυρωρυχείων. Αυτά τα ορυχεία, συμπληρώνει ο Μπελόν, έδιναν στα αρχαία χρόνια ετήσιο εισόδημα 80 τάλαντα στο Φίλιππο και το γιο του Αλέξανδρο⁶. Όταν περιηγείται τη Θάσο ο Μπελόν, σε διάστημα τριών ημερών, προκάλεσαν εντύπωση οι μεγάλοι όγκοι, που κατά την άποψή του ήταν απομεινάρια από την κατεργασία του χρυσού.

Οι ντόπιοι του έδειχναν ορισμένα ασημένια μετάλλια με ελληνική γραφή που έγραφε: «Βασιλεύς της Θάσου». Μετά τονίζει ότι τον καιρό της επίσκεψης τα ορυχεία ήταν εγκαταλειμμένα και δεν έδιναν τίποτα. Τονίζει ακόμη ότι η Θάσος είναι ένα νησί κοντά στις ακτές των συνόρων μεταξύ της αρχαίας περιοχής Μακεδονίας και Θράκης και απέναντι από την Καβάλα. Η θέση αυτή καθιστούσε το νησί σημαντικό λιμάνι που χρησιμοποιήθηκε από το Μεγάλο Αλέξανδρο για τα πλοία του στόλου του.

Από τα περιηγητικά κείμενα απουσιάζουν πληροφορίες πότε η Θάσος έγινε μέρος της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Και στις επιστημονικές εργασίες δεν υπάρχει ομοφωνία για το θέμα αυτό.

Κατά μία γνώμη το νησί ανήκε στους Βενετούς από το 1204 μέχρι το 1642, όταν γίνεται Οσμανική κτήση⁷. Μία άλλη γνώμη που παρουσιάζεται στην ιστορία της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, που επιμελήθηκε ο Robert Mantran⁸, υποστηρίζει ότι ο άρχοντας της Λέσβου Δομήνικος Γατελούζο τη δώρισε στο σουλτάνο Μεχμέτ II το φθινόπωρο 1455. Δύο χρόνια αργότερα, στα 1457, το νησί καταλήφθηκε από το στόλο που ήταν οργανωμένος από τον πάπα Κάλιστο III. Στα 1466 το νησί έγινε

5. Наблюдения на множество..., 165.

6. ΠΑΛΙ ΕΚΕΙ, 103.

7. ΠΑΛΙ ΕΚΕΙ, 217.

8. История на Османската империя. С. 1999, 99-102.

κλήμα της Βενετίας, ενώ στα 1547, όταν έρχεται στα Βαλκάνια ο Μπελόν, διαπιστώνει πως τα νησιά του Αιγαίου άλλα μεν έχουν Βενετική διοίκηση και άλλα Οθωμανική⁹.

Οι Έλληνες, γράφει ο Μπελόν, που είναι κάτω από Βενετική διοίκηση, είναι σε καλύτερη κατάσταση από άποψη θρησκευτική σε σύγκριση με εκείνη της Οθωμανικής επικράτειας. Γράφει ακόμη ότι οι Έλληνες διοικούν βάσει των Οσμανικών ή Βενετικών κανόνων.

Ο Μπελόν τονίζει ακόμη το διαχωρισμό μεταξύ αρχόντων και απλού λαού και τις ορατές διαφορές που υπήρχαν στη συμπεριφορά αλλά και στην ενδυμασία αυτών που βρίσκονταν υπό την Οθωμανική ή Βενετική εξουσία. Πιο έντονη ήταν η επιρροή των ξενικών συνηθειών στους άρχοντες. Στους απλούς ανθρώπους διέκρινε κάτι από την αρχαιότητα. Ακόμη παρατηρούσε ότι οι κάτοικοι στα νησιά Κύπρος, Ρόδος, Λήμνος, Χίος, Ίμβρος, Θάσος, Κρήτη και άλλα ανεξάρτητα από διοίκηση διατηρούσαν την ορθόδοξη πίστη τους και σε όλα τα ελληνικά νησιά υπήρχαν ορθόδοξα χριστιανικά μοναστήρια. Ο ίδιος συγγραφέας, όταν ταξίδευε από τη Λήμνο στη Θάσο, είχε κοντά του καλόγερους¹⁰.

Σαν φυσικός επιστήμονας ο Μπελόν εξέτασε και τη χλωρίδα του νησιού, επισημαίνοντας τα χαρακτηριστικά φυτά της Θάσου, παρατηρώντας πως στη Θάσο τα βουνά είναι ψηλότερα από την Ίμβρο και τη Λήμνο. Καθορίζει ακόμη και την τοποθεσία της Θάσου μεταξύ Σαμοθράκης και Άγιου Όρους και σημειώνει ότι το «κέρατο» της Θάσου βλέπει ακριβώς απέναντι το Άγιον Όρος. Μεταξύ Αγίου Όρους και Θάσου χύνεται ο ποταμός Στρυμόνας, ενώ απέναντι από τη Θάσο ο ποταμός Νέστος¹¹.

Το νησί βρίσκεται περίπου σε απόσταση 2,5 λεύγες από τις ακτές της Μακεδονίας. Η τοποθεσία της Θάσου περιγράφεται και στον «ανώνυμο περιηγητή» από το 1807, ο οποίος εντυπωσιάζεται από την ωραιότητα της θέας που φαίνεται δεξιά από του δρόμου του Ορφανού μέχρι την Καβάλα στην κατεύθυνση Θάσο και Λήμνο, ενώ μακριά βρίσκεται το Άγιον Όρος¹². Περίπου η ίδια περιγραφή υπάρχει και στους οδηγούς Ρισάρ, όπου τονίζεται ότι από μία διακλάδωση του βουνού Παγγαίο η θέα είναι πολύ ωραία και φθάνει μέχρι τη Θάσο¹³. Ο Αμί Μπουέ κατευθύνει τη προσοχή του προς το βουνό Ροδόπη και περιγράφει 9 οροσειρές. Στην τελευταία οροσειρά περιλαμβάνει το Πίρναρι και το Bechig Dag στη Μακεδονία και στη Θάσο και τα παρουσιάζει ως μέρος της Ροδόπης¹⁴.

9. Наблюдения на множество..., 27.

10. ΠΑΛΙ ΕΚΕΙ, 103.

11. ΠΑΛΙ ΕΚΕΙ, 175.

12. Чужди пътеписи за Балканите. Френски пътеписи за Балканите XIX век. Т.ΙV. С. 1981, 49-50.

13. ΠΑΛΙ ΕΚΕΙ, 210-211.

14. ΠΑΛΙ ΕΚΕΙ, 326.

Τελειώνοντας μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι οι πληροφορίες για τη Θάσο είναι πολύ φτωχές και στις περισσότερες περιπτώσεις αναφέρονται στη θέση του νησιού απέναντι από την Καβάλα, για την οποία βέβαια τα στοιχεία που υπάρχουν είναι σαφώς περισσότερα. Οι συγγραφείς είναι μορφωμένοι και αντικειμενικοί. Οι πληροφορίες που παρέχουν προέρχονται από άμεση γνώση και την προσωπική παρουσία τους. Σχετίζονται με μια μορφή στρατηγικής, όπως αυτή εκφράζεται μέσα από τις στρατιωτικές και τις οικονομικές επιδιώξεις της πολιτικής ηγεσίας, κυρίως της Γαλλίας.

Στις περιγραφές βρίσκουμε αρχαίες ονομασίες, περιγραφές για το αρχαίο και μεσαιωνικό σύστημα διοίκησης, αναφέρονται μύθοι και θρύλοι που καμιά φορά έχουν σχέση και με πραγματικά ιστορικά γεγονότα διάφορων περιόδων.

Τελικά μπορούμε να πούμε ότι, παρά τις μερικές δόσεις υποκειμενικότητας, τα περιηγητικά κείμενα είναι σοβαρή πηγή για την ιστορία των Βαλκανίων και ειδικότερα της Θάσου.